

A vízbiztonsági tervek elkészítését támogató vízgyűjtő-gazdálkodás tervezési információk és az ebből előállított helyzetértékelés tapasztalatai

17. Ivóvízbiztonsági szakmai nap

Hegyi Róbert

Tahy Ágnes

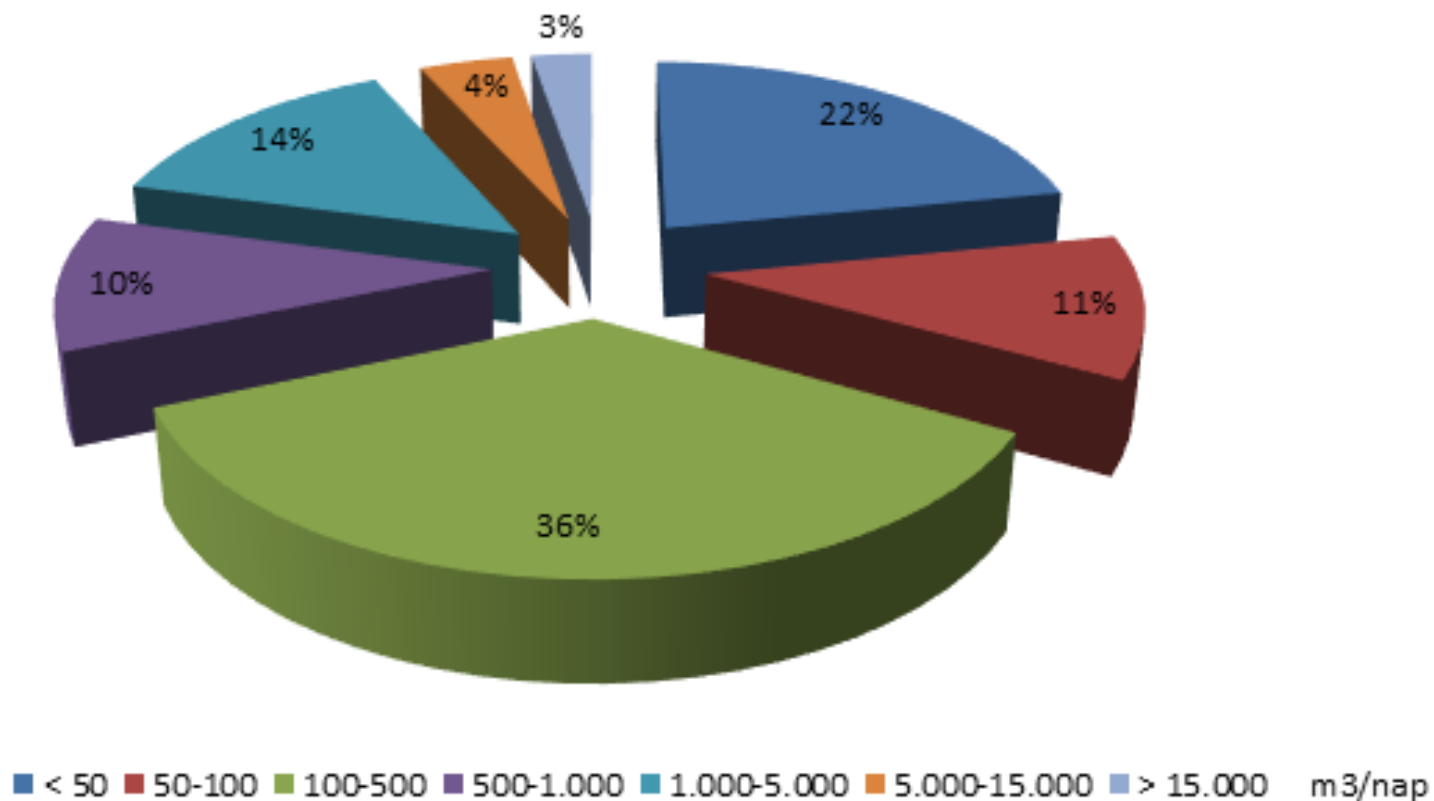
Országos Vízügyi Főigazgatóság

Budapest, 2023. október 02.

Ivóvízbázisok védelme a VGT3-ban

Üzemelő vízbázisok védendő vízkészlet szerinti eloszlása

Ivóvízbázisok veszélyeztetettsége

- A ~2000 közcélú, felszín alatti ivóvízbázisból közel 800 **sérülékeny**, további mintegy 300 bizonytalan sérülékenyséű (**53%**)
- Távlati vízbázisok és felszíni ivóvízkivételek alapból sérülékenyek; fedetlen karszt -, parti szűrésű -, talaj -, illetve sekély réteg vízbázisok
- **Veszélyeztetettségi vizsgálat** 890 vízbázisra készült el; a sérülékeny illetve bizonytalan (és nem ismert) sérülékenyséű üzemelő, tartalék és távlati vízbázisokra – **VGT2 módszertan** alapján
- **1-5 kategória** (nem veszélyeztetett – leginkább veszélyeztetett)
- jogi védelem hiánya;
- termelőkutak, vagy a védőterületen belül található megfigyelő kutak szennyezettsége;
- védőterületen belül feltárt (a megfigyelő kutak által nem feltétlenül jelzett) felszíni víz, talajvíz- vagy talajszennyezések;
- területhasználathoz kapcsolódó veszélyeztetettség;
- vízáadó földtani közeg veszélyeztetettsége;
- éghajlati veszélyeztetettség (mennyiségi, vízminőségi);
- árvízi veszélyeztetettség;
- felszíni víz szennyeződéséből fakadó veszélyeztetettség.

Jogi védelem hiánya és a biztonságba helyezés elmaradása

- Végrehajtásért **regionális vízmű** esetében a **magyar állam**, míg önkormányzati, vagy azok társulásából létrejött vízmű esetében az **önkormányzatok** felelősek.
- Védőterületek kijelölésének célja, hogy a határozatok a **123/1997. (VII. 18.) Korm. rendelet** szerint kötelezzék a területhasználókat a vízbázis védelmének megfelelő tevékenységre, illetve meglévő szennyeződések esetén előírják a szennyeződés felszámolását, vagyis **biztonságba helyezik** a vízbázist. Az üzemeltető feladata a továbbiakban, hogy **biztonságban tartsa** a vízbázist, **monitoring** rendszert üzemeltessen.
- **A vízbázisok jelentős része nem rendelkezik jogerőre emelkedett védőterületi határozattal**, vagy az annyira általános, hogy abban a vízbázisra vonatkozó korlátozások, intézkedési kötelezettségek nem jelennek meg; vagyis a sérülékeny ivóvízbázisok túlnyomó részén a védelembe helyezés lépései elmaradtak, a biztonságba helyezés nem történt meg (**56%**).
- Állam nem biztosít címzett forrásokat; 2008-tól 2015-ig **KEOP 2.2.3/B**: 6 db vízbázis biztonságba helyezése csak.
- Biztonságos vízellátással az **ivóvízbiztonsági terveknek** is foglalkozniuk kell, 1695 db 2021 júliusig.

Ivóvízbázis „teszt” – FAV állapotértékelés

- VKI és FAV irányelv szerint szükséges a veszélyeztetettnek minősített felszín alatti víztestek vonatkozásában az egyes **szennyezőanyagok**, illetve szennyeződés indikátorok koncentráció értékeiben mutatkozó szignifikáns növekvő tendenciák **azonosítása**.
- MBFSZ a közcélú ivóvízbázisok területén a felszín alatti vizek **emberi szennyeződés okozta hatását** vizsgálta a 2013-2018 időszakra.
- A vízkémiai idősorokat **szervetlen és szerves szennyezőanyagok**, illetve **szennyeződés indikátorokra** vizsgálták, mind az ivóvízbázisok **ivóvíztermelő kútjaiban**, mind a vízbázis területére eső **egyéb kutakban**.
- **Kút objektumtörzsből** vízbázis termelő- és monitoring kutak, védőterületekre eső egyéb termelő és nem termelő kutak.
- Vízbázis tesztet ammónium, nitrát, klorid, szulfát, fajlagos vezetőképesség, ólom, higany, kadmium, és arzén paraméterekre végezték el
- Szerves szennyezést indikáló paraméterek: AOX, triklór-etilén, tetraklór-etilén
- Bővített peszticid komponensek köre

Ivóvízbázis „teszt” - módszertan

- **Legnagyobb felszíni vetületű védőterületre** eső kutak vizsgálata.
- Az első esetben a vízbázis ivóvízcélú **termelőkútjaiban** detektálható esetleges szennyezettségének mértékét, míg a második esetben az **egyéb (monitoring) és nem ivóvíz termelőkutak** szennyezettségét mérték fel.
- **2013-2018** adatok **mediánértékét** az adott víztest arra a komponensre megállapított küszöbértékéhez, illetve a megfordítási ponthoz viszonyították.
- Ha egy antropogén hatást detektáló komponens **meghaladja** a víztestre megadott **küszöbértéket**, akkor a kút **szennyezett**, állapota gyenge. Ha a komponens koncentrációja **meghaladta a megfordítási pontot**, akkor a kút állapota "jó, de fennáll a gyenge állapot **kockázata**".
- Termelőkutak alapján történő értékelés során a vízbázis és a víztest **összes termeléséhez viszonyították a szennyezett termelőkút** vizsgálati időszakra eső **átlagtermelését**. **Gyenge, illetve kockázatos** a vízbázis, ha a szennyezett kút termelése **eléri** a vízbázis víztest szegmensén történő **víztermelés 20 %-át**.
- A **termelt víztest állapota gyenge** minősítésű, ha a **szennyezett kút** vagy kutak együttes **termelése meghaladja a víztest termelésének 3,5 %-át**, illetve kockázatos, ha a termelés 2.5 és 3,5 % közé esik.
- Szennyezett **kutak >3: vízbázis és víztest is gyenge**

Ivóvízbázis „teszt” - eredmények

- 2024 vízrendszer 166 FAV-on, 5159+1348 ivóvíz termelői, 2528+499 vízrendszer monitoring és egyéb kút vízkeleti adatai (szervetlen, szerves és peszticid).
- 305 ivóvíz termelői-ban 196 vízrendszeren haladta meg valamelyik szervetlen komponens a küszöbértéket, míg 2693 ivóvíz termelői-ban, 980 vízrendszeren érte el valamelyik vizsgált szervetlen paraméter a megfordítási pontot.
- A nem ivóvíz termelői-ak alapján készült teszt 251 vízrendszer területén állapított meg küszöbérték feletti (peszticid és szerves komponensekkel együtt) és 423-on megfordítási pont feletti értékeket.
- 1348 ivóvízkút (388 vízrendszer) adatai szerves és peszticidre, 14 kútban (9 vízrendszer) küszöbérték, vagy megfordítási pont feletti érték, termelési arányok miatt csak 1 vízrendszer lett gyenge
- **Gyenge minősítést 4 vízrendszer kapott az ivóvíz termelői-ak, 46 vízrendszer a nem ivóvíztermelői-ak alapján.**
- **Összesen 25 db** (17 sekély porózus, 2 sekély hegyvidéki, 3 hegyvidéki, valamint 2 karszt és 1 porózus) **víztest gyenge állapotú, 3 víztest vízrendszerén már termelői- is szennyeződött.**
- A gyenge állapot oka szervetlen komponensek, **főleg, nitrát, ammónium, kisebb mértékben szulfát, klorid és vezetőképesség.**

Jelentős pontszerű ipari tevékenység okozta talaj vagy talajvíz szennyeződések

- KÁRINFO adatbázis és a diagnosztikai vizsgálatok felmérése szerint **számos potenciális pontszerű szennyezőforrás** található védőterületen.
- Ezek többnyire **közvetlenül nem szennyezik** a területet, de a havária jellegű szennyezések lehetősége fennáll.
- A potenciális szennyezőforrásoknál nagyobb veszélyt jelent a földtani közeg és a felszín alatti víz **tényleges szennyezettsége** (OKIR).
- **9 vízbázist** érintve jelentős pontszerű ipari tevékenység okozta talaj vagy talajvíz szennyeződés állapítható meg.
- Csepel-Halásztelek vízmű, Szentendre Regionális Déli Vízbázis, **Vác Déli** Vízbázis, Hidas vízmű, **Abasár** Községi és Gyöngyös városi vízmű, Debrecen I. vízmű, **Fót** Gyermekvárosi vízmű, Kalocsa Negyvenszállás vízmű, **Szekszárd** Lőtéri vízbázis).
- **Fő szennyező elemek:** fémek, alifás szénhidrogének (VOCI), benzol és alkilbenzolok (BTEX).
- Kialakult **szennyezőcsóva** a vízbázisok többségén nem veszélyezteti közvetlenül a termelő kutakat.
- A **legjelentősebb** vízbázis szennyezés a **szekszárdi** vízbázis **klórozott szénhidrogénnel** történő szennyezése volt – **új vízbázis épült**

Területhasználatok potenciális veszélye, egyéb

- Védőövezeteken a **diffúz szennyezőforrások** veszélyességét a diagnosztikai vizsgálatok igazolták. Nagy része a települési és a mezőgazdasági területhasználatú területekről származik; védőövezeten belüli aránya potenciális veszélyre utal.
- **CORINE, OVF vízbázis geoadatbázis** (védőövezetek). Vizsgálat azokra a vízbázisokra nem készült el, ahol nyilvántartott védőterület hiányában csak 100 méter sugarú puffer poligon jelöli a vízbázist.
- 890 db sérülékeny vízbázisból 174 db (**20%**) esetében a belterületek és a mezőgazdasági területek aránya 40-75% között - **mérsékelten veszélyeztetett**.
- 446 db (**50%**) vízbázison pedig meghaladja a 75%-ot, vagyis **jelentősen veszélyeztetett**.
- **Földtani közeg:** parti szűrés: kavicskotrás, feliszapolódás, karszt: bányászat
  - 231 (26%) vízbázis jelentősen veszélyeztetett
- **Éghajlat változása: mennyiségre** (30% jelentősen) és minőségre (30% közepesen) T, K, Psz vízbázisok: extrém időjárási események, árvíz, aszály
- **Árvízi:** 301 (34%) jelentős, nagyvízi mederben, Psz és K. Árvíz idején megnőtt nyomás, ami fokozott infiltrációt, szűretlen külvizek megjelenését; víznyelők

Az Ivóvíz Irányelv végrehajtása

- Az irányelv az ivóvíz minőségi követelményeiről és az ellenőrzés rendjéről szóló 5/2023. (I. 12.) Korm. rendelettel a magyar jogszabályokba átültetésre került, a keletkező többletfeladatok ellátásához **új igazgatási rendszer** szükséges.
- Az irányelvnek megfelelően az ivóvíz kivételhez kapcsolódóan új elvárásoknak kell megfelelni, mely többek között **kockázatértékelés készítését**, valamint az ivóvíz kitermeléshez kapcsolódó információknak az érintettek számára hozzáférhetővé tételét teszi szükségessé.
- Célunk idén, hogy az új kihívásoknak megfelelő rendszer kialakításához elkészüljön az **igazgatási folyamatot leíró tervdokumentáció**, mely egy igazgatási szemléletű felmérés és informatikai koncepcióterv.
- Az **adatszolgáltatási kötelezettségek támogatására** egy új informatikai rendszer létrehozása lesz szükséges, amely összegyűjti a vízügyi ágazatban és az államigazgatás más-más szereplőinél fellelhető releváns adatokat, és ezeket strukturáltan tárolja. Az adatok külső rendszerek felé webszervizeken vagy riportokon keresztül elküldhetők kell, hogy legyenek az érintettek felé.
- **Víz kivételi pontok vízgyűjtő területeinek** azonosítását és térképen történő bemutatását lehetővé tevő **módszertan** kidolgozása.
- MI-10 432:1987

Emisszió leltár elkészült a felszíni vizekre

- Elkészült az emisszió leltár (KEHOP projektben országos felmérés és önellenőrzési adatok, valamint modellezés alapján) **a felszíni vizekre**
- **Azonosított releváns veszélyes anyagok:** 46 komponens, melyből
  - **18 növényvédő szer** hatóanyag (atrazin, ciklodién peszticidek, DDT, diuron, endoszulfán, klórfenvinfos, klórpírifosz, HCH, hexaklór-benzol, izoproturon dikofol, aklonifen, bifenox, cibutrin, cipermetrin, diklórfosz, heptaklór és heptaklór-epoxid összege, terbutrin);
  - **8 PAH és PAH jellegű vegyület** (antracén, benzol, fluorantén, benz[a]pirén, benz(b)fluorantén, benz(k)fluorantén, benz(g,h,i)perilén, naftalin);
  - **16 ipari kemikália** (brómozott difeniléterek, 1,2-diklóretán, diklórmétán, di[2-etilhexil]ftalát (DEHP), hexaklór-butadién, triklórmétán, nonilfenol, oktilfenol, pentaklórbenzol, triklóretilén, tetraklór-etilén, triklór-benzolok, perfluoroktán- szulfonát és származékai (PFOS), dioxinok és dioxin jellegű vegyületek (PCDD; PCDF; PCB-DL), hexabrom-ciklododekánok); és
  - **4 fém** (kadmium, ólom, higany, nikkel).
- Magyarország sajátos hidrológiai és klimatikus helyzete miatt különös jelentősége van a **„raktározásnak”**: kis-esésű mederben, iszapban, **felszín alatti vízben**, „Magyar Alföld ökorégió” endemikus élőlényekben (pl. halakban a higany és vegyületei, brómozott difeniléterek), a PBT szennyezőanyagok miatt számos víztest kémiai állapota nem jó.
- **Felszín alatti vizeknél az emisszió leltár elkészítése szükséges** (pl. PFOS)

Az állami monitoring megerősítése

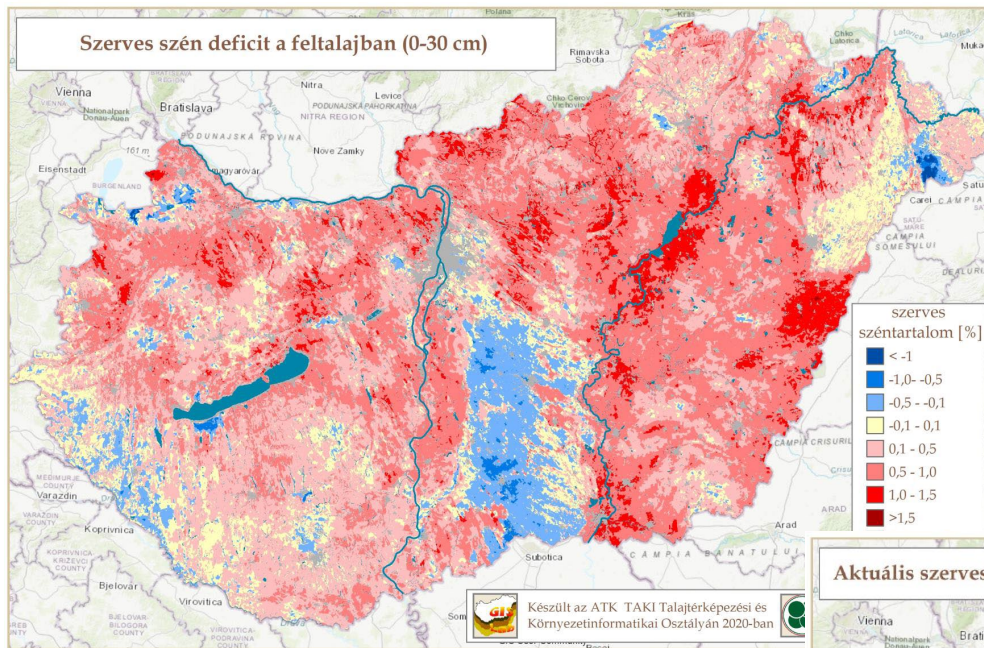
2015-ben és/vagy 2019-ben országos felszíni és felszín alatti veszélyesanyag mérési program, várhatóan ismétlés 2024/2025-ben (még több mikroszennyező, főleg gyógyszer hatóanyagok, PFOAs, hatóanyag bomlástermékek)

Excel táblázatba gyűltek az adatok, most már VMA adatbázisban, de ez még nem jelent változást vízműveknél csak jobban tudunk adatot szolgáltatni

- **Peszticidek: 2015-ben 320 db monitoring kútban 454 komponens, 2019-ben 500 db monitoring kútban 365 komponens + 1100 db kútban glifozát, AMPA, trícium**
- **Ipari szerves: 2015-ben 320 db monitoring kútban 83 komponens, 2019-ben 990 db kútban 122 komponens**
- **Gyógyszerek, hormonok (126 féle 10 helyszín + 10 helyen JDS4-ben 11 anyag): **Diclofenák, Karbamazepin**, Ibuprofén, Amoxicillin, Klaritromicin, Azitromicin, Ciprofloxacín, 17-alfa-etinil-ösztadiol, 17-béta-ösztadiol, Ösztron, **Koffein (jó indikátornak)****
- **Bomlástermékek: sp.3.1.1 dezetil-atrazin miatt gyenge, országosan 15%-ról 17%-ra nőtt, miközben az atrazin (engedély visszavonva 2007-ben) 25%-ról 17%-ra csökkent.**

Sérülékenység – talajok állapota

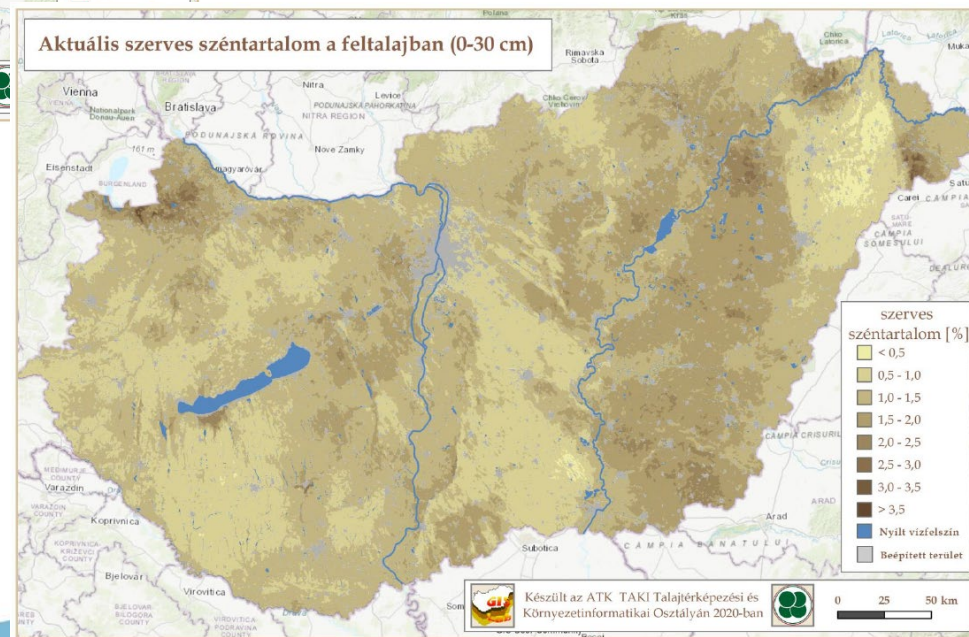

Sérülékenység megállapítása talajtípus (AGROTOPO) alapján

Veszélyek megállapítása területhasználatból (CORINE, vagy részletes SAPS támogatási adatok)

Talajok is degradálódtak, ezért nem elég az eredeti talajtípus arányának megállapítása a vízgyűjtőn, hanem a szerves széntartalom is fontos.

Az információ rendelkezésre áll vagy beszerezhető, csak módszertan kell.

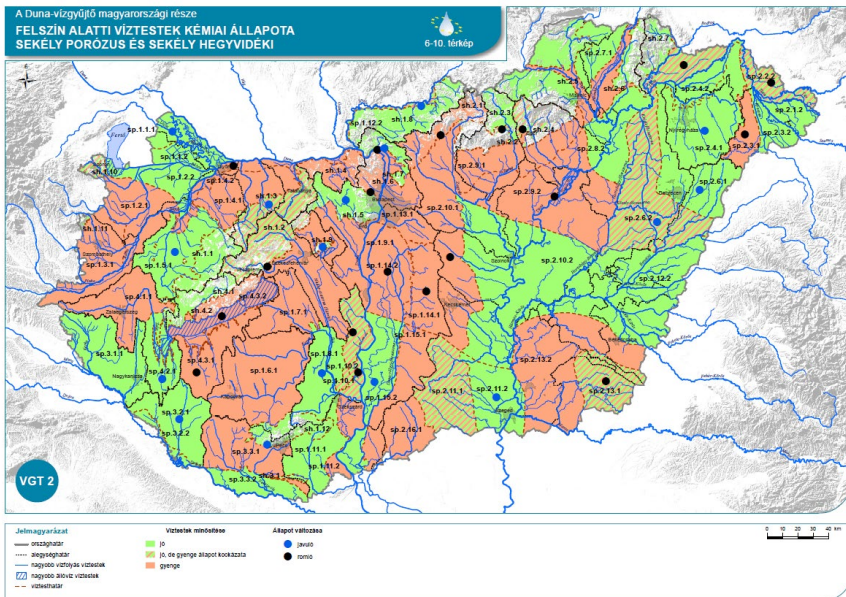

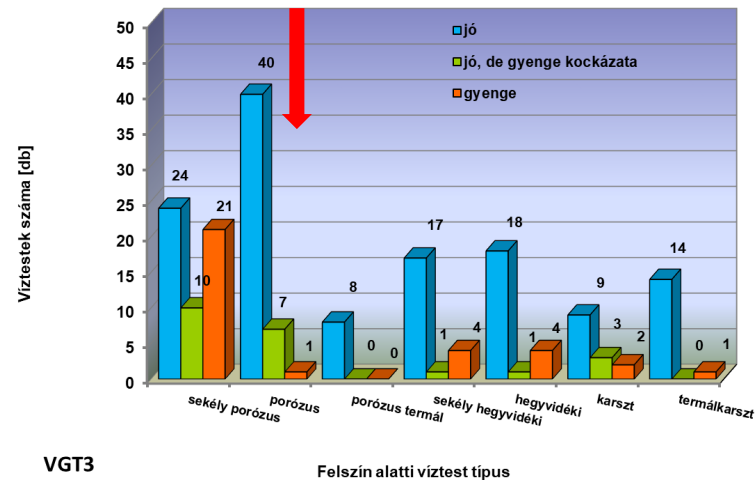
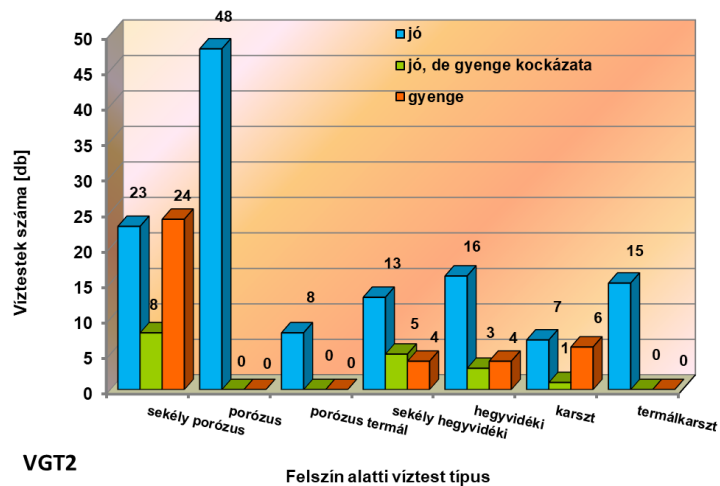
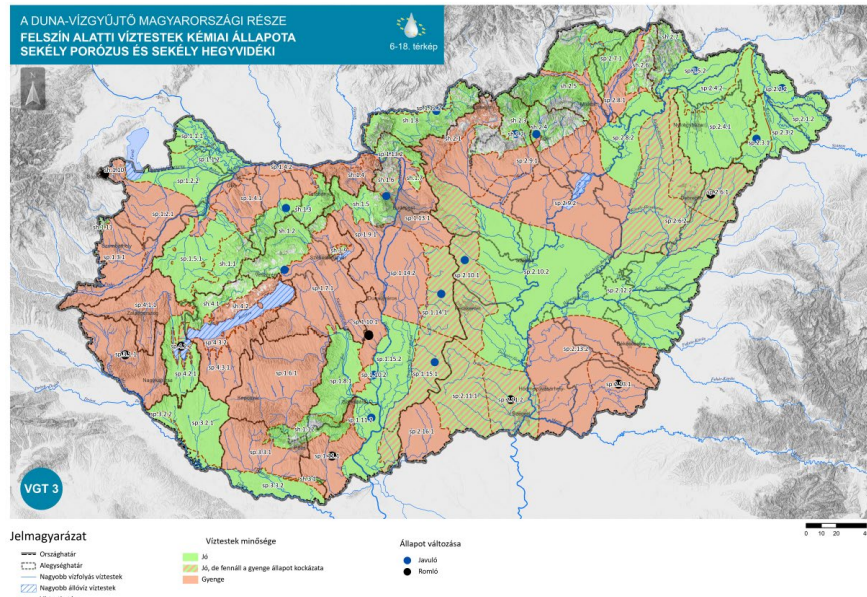

Víztestek kémiai állapota nem romlott, de lejjebb ment a szennyezés

VGT2

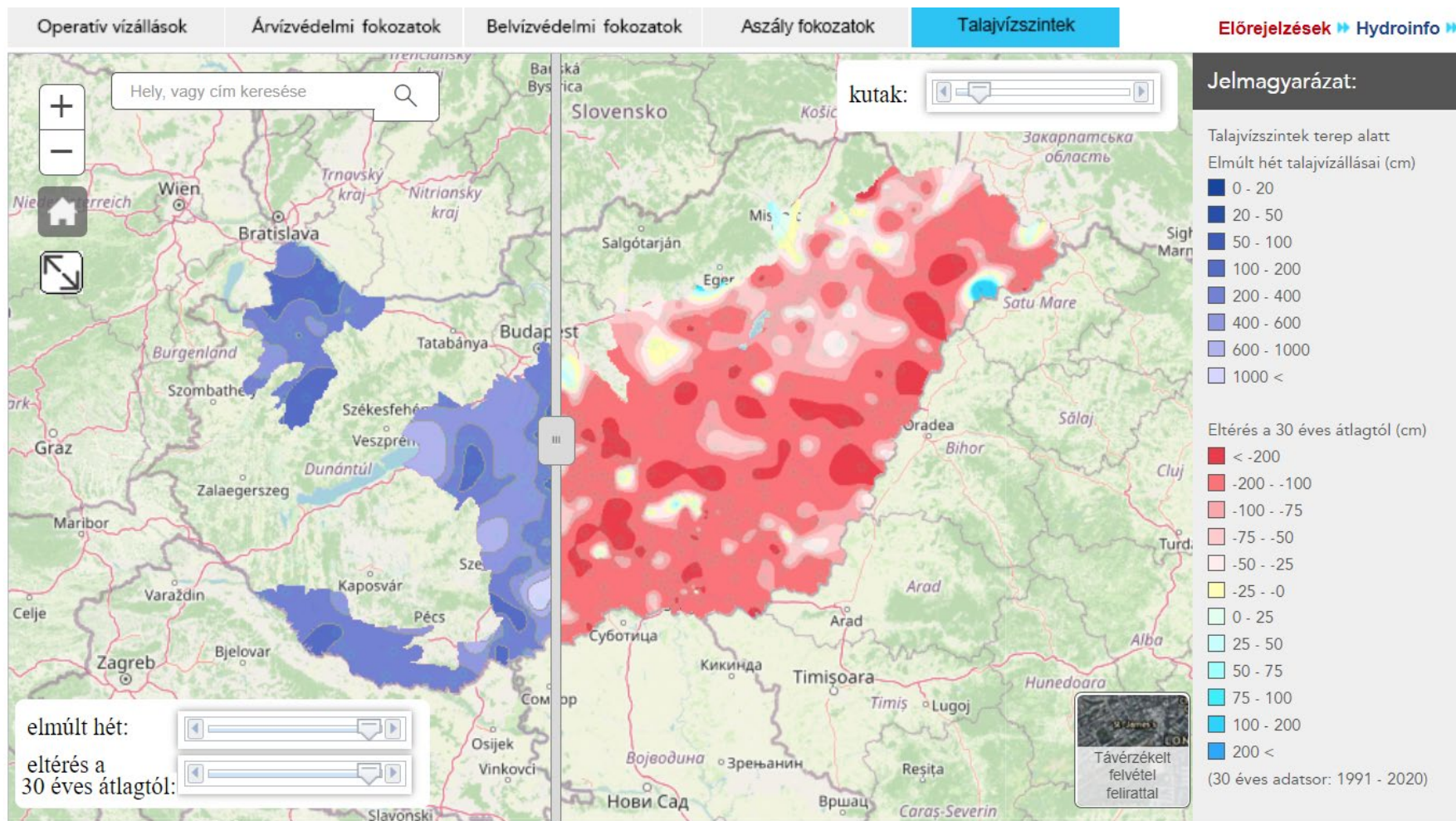
VGT3

Vízészletek mennyiségének helyzete: talajvízszintekből levonható következtetések

Államigazgatás gyengítése

Tévhit - 1: Magyarország vízben bővelkedik...

Tévhit - 2: a kijelölt ivóvízbázis védőterületek mennyiségi védelmet is jelentenek

Tévhit - 3: az igazságos vízhez történő hozzáférést úgy lehet biztosítani, hogyha lebontjuk az igazságszolgáltatást (adminisztratív terheket csökkentjük)

„Eredmények”:

- **módosult a vízhasználók rangsorolásának szabálya, már nem az ivóvízellátásé a legelső hely, hanem azoké, akiknek nem is kell engedély, csak úgy „jogszerűek” lesznek, vagy csak bejelentéssel jutnak „engedélyhez”**
- **átláthatatlan igazgatási rendszer: 4 „vízügyi” hatóság foglalkozik kutak engedélyezésével, sem az öntözési ügynökségnek, sem a bányászati hatóságnak nem érdeke és feladata a vízkészlet mint erőforrás védelme**

Államigazgatás gyengítése

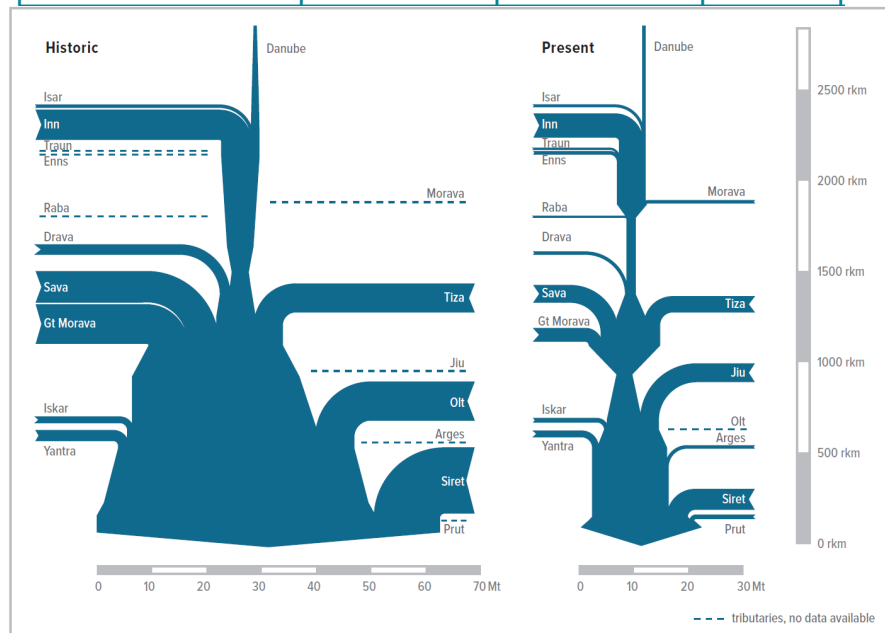
„Eredmények”:

- a nyilvánosság csökkentett és csak formális részvétele a döntéshozatalban, a környezeti hatásvizsgálati eljárásban (beleértve a vízgazdálkodási tanácsok feladatait is) és az ügyfelek (adott esetben vízmű bevonása) az eljárásokba
- konfliktus megelőzési és kezelési módszerek alkalmazásának hiánya (TVT feladat lehetne, de nincs rá felhatalmazás) pl. vízbázis védőterület kijelölésben
- számos pénzügyi támogatás a káros hatások figyelembevétel nélkül
- meggyengített és túlterhelt hatóságok, formális hatósági eljárások, a hatósági ellenőrzés ellehetetlenítése (nagyon nehéz megtiltani a vízkivételeket a vízműves rétegekből) – „Felmegyek a miniszterhez!” jelenség...
- a gazdasági és politikai szempontok felülírják a vízgazdálkodás környezeti és társadalmi céljait

Éghajlatváltozás:

- **Hidrológiai változások a vízgyűjtő-területen**
  - **Lefolyás/vízhozam csökkenése?**
  - **Vízjárás módosulása: kisvizek hossza növekedett**
- **Éghajlatváltozás hatása:**
  - **hőmérséklet emelkedése miatt a hóban tárolt vízkészlet csökkenése**
  - **villámárvizek miatt fokozott erózió**
- **Ember által okozott változások:**
  - **mederrendezés**
  - **völgyzárógátas tározók**
  - **Hordalékegyensúly megbomlása:**
    - **Medersüllyedés, erózió (kavics utánpótlódás hiánya és folyó energiája)**
    - **feliszapolódás**

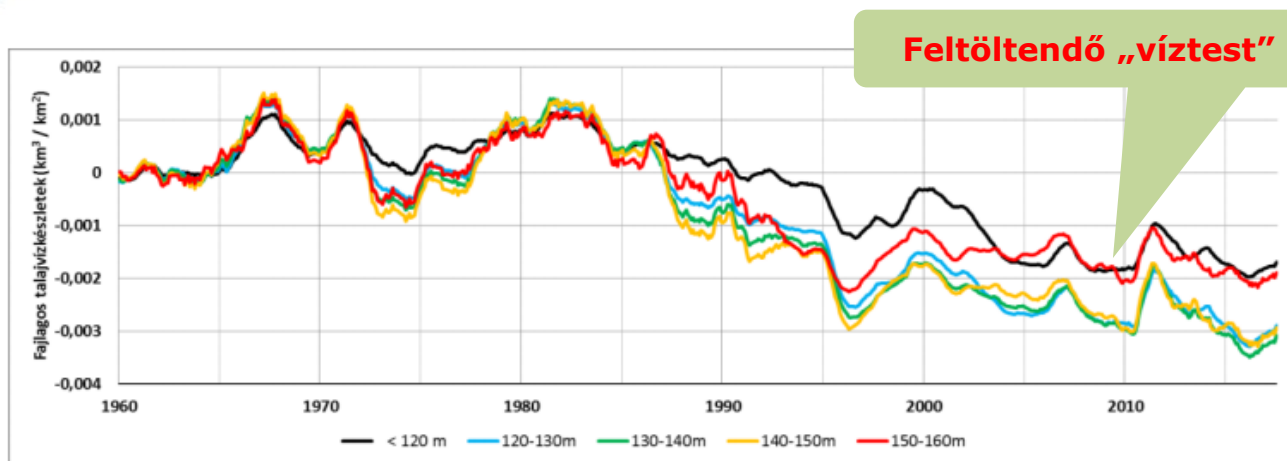
Vízfolyás - Állomás	KÖQ 1981-2010	KÖQ 2011-2020	ΔKÖQ
	m ³ /s		%
Duna - Mohács	2342,00	2382,47	1,73
Tisza - Szeged	855,00	784,70	-8,22
Dráva - Drávaszabolcs	502,00	566,50	12,85

Forrás: VGT3 és <https://www.interreg-danube.eu/approved-projects/danubeselement>

Veszélyek: rétegvíz (Nyírségi példák)

Nyírség+Hajdúhát
5057 km²

Hiány:
5-6 km³

92. ábra A Nyírség fajlagos talajvízkészletének változása magassági szintenként (1960-2017)

Utánpótlódás csökkenése a beszivárgási területen:

- **Eredetileg becsült utánpótlódás ~50 mm/év (homok)**
- **Nettó beszivárgás csökkenés éghajlatváltozás miatt: ~10 mm/év**
- **Éghajlatváltozás hatása:**
  - csapadékintenzitás növekedése miatt csökken a beszivárgás, nő a lefolyás (részben kevesebb csapadék is)
  - hőmérséklet emelkedése miatt nő az evapotranszpiráció
- **Emberi tevékenység hatása: nettó beszivárgás csökkenés: ~25 mm/év**
  - a természetesnél nagyobb vízigényű növények termesztése (öntözés nélkül is)

(kukorica ~39% vízigénye 690 mm („futóhomok alkalmatlan a kukoricatermesztésre”), napraforgó ~14% vízigénye 550 mm („karógyökere 150-200 cm-re is képes a talajba hatolni”), kalászos gabona ~13% 400 mm, gyepek 9%, zöldség-gyümölcs ~8,5% 500-1000 mm)

- **leburkolt területek növekedése**

Veszélyek: rétegvíz (Nyírségi példák)

- **483/2015. (XII. 29.) Korm. rendelet a MASTER GOOD Termelő és Kereskedelmi Korlátolt Felelősségű Társaság Kisvárdán megvalósuló beruházásával összefüggő közigazgatási hatósági ügyek nemzetgazdasági szempontból kiemelt jelentőségű ügyé nyilvánításáról**
- **1436/2021. (VII. 2.) Korm. Határozat a Kisvárdai vízellátó rendszerének és szennyvíztisztító telepének fejlesztéséhez szükséges intézkedésekről:** A Kormány egyetért a hazai élelmiszer-előállítás és munkahelyteremtést szolgáló beruházások infrastrukturális kiszolgálását, valamint a lakosság megfelelő minőségű és mennyiségű ivóvízzel történő ellátását biztosító víziközműhálózat fejlesztésével Kisvárdai területén, amely a 2021. és 2022. években összesen 3 863 931 000 forint értékben központi költségvetési forrásból valósul meg
- <https://www.nyiregyhaza.hu/post/250-uj-munkahely-a-lego-nal-53-milliard-forintbol-bovitik-a-nyiregyhazi-gyarat-2021-06-21> . Az ország harmadik idei legjelentősebb beruházása valósul meg **Nyíregyházán**, 53 milliárd forintból fejleszt a LEGO. ... 72 ezer négyzetméterrel nő a gyártási területük. A kormány közel hatmilliárd forinttal támogatja a dán vállalat fejlesztését, ami 250 új munkahelyet is jelent a városban.
- <https://www.nyiregyhaza.hu/post/gigaberuhazas-valosul-meg-nyiregyhazan-2022-06-17>: „Mintegy 290 milliárd forint értékben az idei év eddigi legnagyobb beruházását hajtja végre a jövőben a W-SCOPE nevű dél-koreai vállalat **Nyíregyházán**. A cég elektromosautó-iparhoz köthető beruházása 1200 új munkahelyet fog teremteni a szabolcsi megyeszékhelyen és a megépülő gyárban évente 1,2 milliárd négyzetméternyi szeparátorfilmet fognak előállítani.”

Pozitív példa is van

<https://www.nyiregyhaza.hu/post/elkepeszto-lesz-az-uj-nyiregyhazi-stadion-meg-az-esovizet-is-hasznositjak-2023-09-30>:

„Fenntartható vízgazdálkodás, ez volt az egyik legfontosabb szempont a pályaöntözés kialakításakor. ...az új nyiregyházi stadionban csapadékvíz-tározó tartályokat telepítenek:

- egy 113 m³-es víztározó tartályt,
- egy 165 m³-es átfolyós jellegű csapadékvíz tározót a locsolóvíz biztosításához,
- továbbá egy 814 m³ kapacitású víztározó tartályt a csapadékvíz visszatartásához
- a 165 m³-es átfolyós csapadékvíz tározó a pályaöntözés napi 80 m³-es és az ingatlan zöldterületek napi 70 m³-es vízigényét egyaránt el tudja látni.

KÖSZÖNJÜK A MEGTISZTELŐ FIGYELMET!

A MI VÍZÜGYÜNK